

Vakmens in plaats van Supermens of Ubersense?

Een kritisch filosofisch betoog

Als deelnemer aan het symposium 'Van tikken naar taggen 2015' aangaande digitalisering in bewegingsonderwijs en sport en als opleidingsdocent van de Calo, waardoor ik middels vele stagebezoeken op allerlei scholen ben geweest die met digitale leermiddelen in de weer zijn, wil ik proberen de uitdaging die het digitale tijdperk ons biedt te verbinden met ons boeiende ambachtelijke vak. Maar vooral als fervent filosoferende bewegingsonderwijzer, wil ik dit ook nader bekritisieren.

TEKST HERMAN VERVELD FOTO HANS DIJKHOFF

In hun fraaie bijdrage aan dit topic, waar- schuwen Jaap Kleinpaste en Niek Pot ons ervoor niet al te naïef te zijn voor de snel- gaande ontwikkeling van dit digitalise- ringsproces. We hebben als bewegingsonder- wijzers en pedagogen immers sterk de neiging om uit iedere leerling het beste te willen halen en hem of haar daarbij voortdurend te willen begeleiden en monitoren. Daarbij halen we alles uit de kast om het bewegingsgedrag zo volledig en adequaat mogelijk in kaart te bren- gen en het in een door ons gewenste richting gunstig te willen beïnvloeden. Dankzij (inter- net)technologie krijgen we in onze gymzaal nu steeds meer en betere innovatieve begeleidings- vormen en interventiemogelijkheden aange- reikt die ons daarbij behulpzaam zijn. En het lijkt erop dat we het bewegingsgedrag daardoor steeds beter kunnen evalueren door er meet- en zichtbare data en scores aan te verbinden. Ook de daarbij in samenhang optredende soci- ale, cognitieve en zelfs affectieve vaardigheden lijken expliciet in beeld te komen.

Digitaal

Neem bijvoorbeeld de digitale leskaarten, die in het artikel van Gert van Driel en Arnold Consten worden beschreven. Hiermee krij- gen we als lesgever rijke mogelijkheden om nauwkeurig die informatie te selecteren, sorteren en belangrijke aandachtspunten te benadrukken, waardoor de leerlingen beter het beweegprobleem (zelfstandig en samen

met anderen) leren aangaan en oplossen. Maar ook de videoanalyse in het artikel van Jeroen Koekoek, Wytse Walinga en Ivo van Hilvoorde toont treffend aan dat deze technologie de docent handige tools geeft om betere en bete- kenisvolle technische en tactische leerhulp te bieden.

Maar ik vraag me dan wel af, wat is nu dat 'beter', wanneer we het over beter bewegen en het verbeteren van beweegcompetenties hebben? Wie bepaalt straks de kwaliteit van dit bewegingsgedrag? Ik zou zeggen, dat blijven en zijn wij toch zeker als vakdeskundigen, op basis van een door ons ontwikkelde vakvisie. Maar neemt de technologie dit dan toch niet sluipen-

**Maar vooral als
fervent filosoferende
bewegingsonderwijzer,
wil ik dit ook nader
bekritisieren**

derwijs van ons vakmensen over, naarmate we meer video's en apps gaan inzetten? Leggen we de waardering en normering niet onbewust en onbedoeld in de robothanden van Ubersense en andere vernuftige applicaties? Lukt het ons nog wel het leerproces in eigen hand te houden en daar – samen met de leerlingen – eigenaar van te kunnen zijn? Komt het voldoende tegemoet aan onze basisbehoeften van relatie, autonomie

▲
Series opnemen

en competentie? En hoe zat 't ook nog maar weer met die doel/middel-rationaliteit?

Vakvisie

In onze vakvisie gaan we er vanuit dat de mens vooral een lichamenlijk en relationeel wezen is, maar vergeten soms dat hij evenzeer ook erg rationeel en instrumenteel is ingesteld en dat hij in vele situaties vaak de beste keuze vooral met behulp van zijn verstand maakt. De rede is hier het instrument en wordt gebruikt om een doel te bereiken. Het handelen volgens de doel/middel-rationaliteit wordt doelgericht handelen genoemd en dit wordt vooral rationeel in plaats van ervaringsgericht handelen. De instrumentele rede (i.c. technische rationaliteit) leidt vervolgens tot een geïndustrialiseerde wereld

Kortom, worden de middelen dan niet tot doel verheven?

met veel technologie en maximale efficiëntie; een neoliberale en consumenstistische wereld dus. Versterkt de toenemende digitalisering dan niet dit instrumentele handelen en wordt het lichaams- en ervaringsgerichte handelen

hiermee dan niet weggedrukt? Het type handelen dat we als waardengericht handelen altijd zo sterk hebben benadrukt en omarmd? Kortom, worden de middelen dan niet tot doel verheven en wordt de waarde van beter leren bewegen daarmee niet steeds instrumenteler?

Voor- en tegenstanders

Voordat ik met antwoorden kom, wil ik eerst twee opponenten de ruimte geven. Beiden schetsen een verschillende visie op deze digitalisering. Daarna beschrijf ik een visie, waaraan ik me erg verwant voel en die aangeeft dat de mens de digitalisering maar beter kan incorporeren dan zich  f ervoor af te sluiten  f er helemaal in op te gaan.

Aan de ene kant heb je de zogenaamde digi-fundamentalisten. Tien zogenaamde iPadscholen hebben de afgelopen jaar hun deuren geopend. Volgens initiator Maurice de Hond is deze ontwikkeling noodzakelijk omdat de school van nu sterk verouderd is en meer weg heeft van een museum die leerlingen op het verleden voorbereidt. Het huidige schoolsysteem ('analoog en saai') zou de aansluiting met de werkelijkheid ('digitaal en spannend') hebben verloren. Daarnaast heb je

de digi-criticasters. De publicist en filosoof Hans Schnitzler, die felle kritiek heeft op de digitale heilstaat, kan ik maar beter zelf even aan het woord laten: *Wat nieuwe media namelijk vooral doen is het opeisen en annexeren van onze emoties, verlangens, kennis en creativiteit; het hele domein van de menselijke geest dus. Waar Faust zijn ziel aan de duivel verkocht, leveren wij de onze uit aan de machinaties van de virtuele realiteit. En de prijs die we daarvoor betalen is een verlies aan bewustzijn voor de complexiteit van de wereld om ons heen. Juist daar waar het precaire proces van volwassenwording plaatsvindt, slagen de verleidingstechnieken van moderne media erin de ouderlijke autoriteit of het gezag van de leraar in toenemende mate buiten spel te zetten. En dat heeft vergaande gevolgen* (Schnitzler, 2012).

Omarmen

Beide posities, zowel die van de fundamentalist als die van de criticaster, stellen de mens tegenover de techniek. De kundige en invloedrijke techniekfilosoof Peter-Paul Verbeek van de Universiteit van Twente geeft echter aan dat het hoog tijd is om te laten zien waarom, waarin en waardoor de mens vervlochten is met de techniek. *Ons dagelijks leven krijgt altijd mede vorm door de technologie waarmee we ons omringen en tegelijkertijd belichamen technologieën op vele manieren menselijke behoeften, verlangens, ideeën* (Verbeek, 2005). Van de mediator Verbeek moeten we ophouden met de techniek en digitalisering tegenover de mens en zijn handelen te plaatsen. Zijn devies is om de relatie tussen mens en techniek meer te gaan benadrukken en te analyseren. *Technologieën blijken altijd op de één of andere manier vorm te geven aan de relaties tussen mensen en hun omgeving. Deze rol kan worden aangeduid als 'bemiddeling' of 'mediatie': techniek is een bemiddelaar tussen mensen en de wereld waarin zij zich bevinden. Een technologie creëert een relatie tussen gebruiker en omgeving die zonder die technologie niet zou bestaan, en bemiddelt dus 'actief'; maar tegelijkertijd kan die technologie dat alleen maar doen wanneer zij op een specifieke manier is ingebed in een gebruikspraktijk* (Verbeek, 2005).

Een dergelijke bemiddeling van handeling en ervaring zie ik terug tijdens een stagebezoek op een school in Zutphen: een leerling maakt gebruik van de beelden die de iPad van zijn steunzwaaien aan de trapeze vertoont en koppelt daarmee zijn daadwerkelijke ervaring van het zwaaien aan de gerepresenteerde beelden van de wijze waarop hij de zwaai onderhoudt en vergroot. Het voelen en beleven van de gestelde uitdaging binnen het zwaaien (onderhouden en vergroten daarvan), wordt aldus mede geïnterpreteerd vanuit de beelden die er van zijn gemaakt. Als het goed is zouden deze interpretaties leerhulp kunnen bieden op basis van tijd, tempo en richting gegevens; de leerling vertaalt (transleert) de beelden naar aanwijzingen als:

“Kijk, hier had ik eerder kunnen afzwaaien, harder kunnen afzetten of beter naar achteren kunnen opspringen tot steun.” De leerling zou met deze hulp en informatie vervolgens verder kunnen puzzelen en knutselen. Maar wat er ook gebeurde was dit: de iPad liet in hetzelfde programma ook de ideaaltypische bewegingsverloop van het steunzwaaien zien en confronteerde de leerling vervolgens met zijn tekortkomingen door daarmee voor te schrijven (normeren) wat de juiste manier van zwaaien zou moeten zijn.

Drie perspectieven

Handelen – dus ook het beter leren zwaaien – komt tot stand en tot zijn recht in de betekenisvolle relationele driehoek van: een leerling, die zwaait in een gymlokaal tijdens een les bewegingsonderwijs. Er zijn dan op zijn minst drie perspectieven aan de orde voor belang en bedoeling van dit handelen, namelijk: persoonsfactoren, activiteitsfactoren en omgevingsfactoren. Willen we in onze lessen vervolgens bepalen wat het niveau van bewegen is of zou moeten zijn, dan moet geen van deze drie perspectieven domineren en het andere perspectief overtreffen, maar het handelen in de betekenisvolle samenhang van een bewegingsonderwijsleersituatie plaatsen. Niet alleen de persoon (in zijn beleving) bepaalt het beweegniveau, noch de voorgestelde activiteit, maar ook de beelden van de iPad moeten mijn inziens hierbij niet apart doorslaggevend zijn. Elk perspectief is betrokken op het handelen

Van de mediator Verbeek moeten we ophouden met de techniek en digitalisering tegenover de mens en zijn handelen te plaatsen

en kent daar een wederzijdse en gelijkwaardige waardering aan toe. Of zoals Peter-Paul Verbeek kernachtig besluit: *Ethiek gaat over de vraag hoe te handelen, en uit de hierboven gegeven voorbeelden wordt duidelijk dat deze vraag in veel gevallen niet exclusief door mensen wordt beantwoord, maar vaak ook mede door technologie. Niet alleen wijzelf maar ook de constructie van onze auto, de inrichting van de wegen en de aanwezigheid van flitspalen bepalen hoe hard we rijden. Niet alleen wijzelf nemen morele beslissingen over het begin en het einde van het leven, maar ook de technologieën op grond waarvan wij diagnoses stellen en kiezen voor behandelingen. Ethiek blijkt geen zaak van mensen alleen te zijn* (Verbeek, 2005).

Mijn wens voor de verdergaande digitalisering van bewegingsonderwijs zou zijn, dat mijn collega Supermens en Ubersense, geïncorporeerd in de Vakmens mag zijn. ■

Literatuur

Schnitzler, H. (2012). Sociale media ondermijnen zorg en aandacht, in *De Volkskrant*, januari 2012

Verbeek, P-P. (2005). Techniek en de grens van de mens, de menselijke conditie in een technologische cultuur, in *Wijsgerig Perspectief 04*, 2005

Herman Verveld is opleidingsdocent aan de Calo van hogeschool Windesheim te Zwolle.

Contact:

hd.verveld@windesheim.nl